

JIDDISTIK MITTEILUNGEN

JIDDISTIK IN DEUTSCHSPRACHIGEN LÄNDERN

Simon Neuberg:

קאציזנעס און אנדערע גראמען

In memoriam Joseph Sherman ז"ל

In memoriam Robert G. Warnock

Lehrveranstaltungen an Hochschulen

Andere Lehrveranstaltungen

Nachrichten

Neuerscheinungen

Nr. 41

April 2009

לימודים אין דײַטש־רעדנדיקע לענדער
קלען רעצענזיעס סעמינארן און קורסן
טור נייעס ידיעות נייע ביכער יידישע
לימודים אין דײַטש־רעדנדיקע לענדער
קלען רעצענזיעס סעמינארן און קורסן
טור נייעס ידיעות נייע ביכער יידישע
לימודים אין דײַטש־רעדנדיקע לענדער
קלען רעצענזיעס סעמינארן און קורסן
טור נייעס ידיעות נייע ביכער יידישע

קאציזנעס און אנדערע גראמען

קאציזנעס געגראמטע ווערק זענען רעלאטיוו באגרענעצט אין צאָל; מע קען זיי, הייסט עס, רעלאטיוו גרינג איבערקוקן. זיי זענען אָבער אויך גאָר פֿאַרשיידנמיניק (פֿון באַלאַדעס ביז דראַמאַטישע פּאָעמעס), ווייל קאציזנע, ווי מיר האָבן געהערט,¹ האָט ליב געהאַט אויסצופרוּוון זיין פען אין גאָר פֿאַרשיידענע זשאַנערן; אַזוי האָט ער אויך געטאָן גראַמענדיק. אינטערעסאַנט איז אויך צוצוטערען צו אים נישט בלויז ווייל ער האָט אויסגעפרוּווט אויך די טעכנישע מעגלעכקייטן פֿון ייִדישע גראַמען, נאָר אויך ווייל ער איז שוין געווען פֿון אַ דור וואָס איז (אונטער פרצעס השפעה) צוגעגאַנגען צו ייִדיש ווי צו אַן אַנטוויקלטער ליטעראַטור־שפראַך און געבליבן אין נאָרמירטע שפראַכיקע גערעמען, כאָטש ער האָט זיכער גוט געשפּירט, אַז די ליטעראַרישע קאָנווענצן זענען נאָך ניט אַזוי פֿעסט אַינגעפֿונדעוועט ווי ביי ליטעראַטורן מיט אַ לענגערן ייִחוס־צעטל.

איך וועל זיך אָפּשטעלן אויף ביידע אַספעקטן און אויסברייטערן די טעמע, אַרייַננעמענדיק אויך אַ שטיקעלע מעטריק.

(1) די ספּעציפֿישע קלאַגיקע סטרוקטור און איר ווירקן אויף דער געגראַמטער שפראַך.
(2) די וואָג פֿון ליטעראַרישע ד״ה קינסטלעריש־עסטעטישע טראַדיציעס אין דער אַנטוויקלונג פֿון גראַם־קאָנווענצן.

איך מוז פֿון אָנהייב אָן בעטן מחילה פֿאַרן טיטל און אויך דערפֿאַר, וואָס מײַן רעפֿעראַט וועט ניט זיין פּסדר צענטרירט אַרום קאציזנען, כאָטש איך פּרוּוו אים אַרייַנפֿלעכטן אין אַ קייט מיט אַ פֿאַר אנדערע שרײַבערס - און אויך אילוסטרירן די אַלגעמיינע דערקלערונגען מיט ביישפּילן פֿון זײַנע ווערק... און אַ מאָל פֿון אנדערע!

אַז גראַמען און גראַמענטיפֿן האָבן צו טאָן מיט דער שפראַך אין וועלכער זיי קומען פֿאַר, דאָס איז ניט קיין נײַעס, נאָר מע דערמאָנט עס ניט אָפֿט און מע טראַכט זעלטן וועגן דעם פֿאַרנעם פֿון פֿענאָמען - זיכער ווייל מע האָט מערסטנטיילס צו טאָן מיט בלויז איין שרײַבער און - איין שפראַך. לאַמיר דערפֿאַר געבן אַ פֿאַר ביישפּילן. אין שפראַכן מיט אַ פֿעסטן אַקצענט ווי אין פֿראַנצייזיש און אין אַ קלענערער מאָס איטאַליעניש, באַקומט זיך אַ גטיה צו ציילן טראַפֿן, בשעת אין ענגליש, אין ייִדיש אָדער אין דײַטש וועט מען גיכער איבערציילן די אַקצענטירטע

¹ דאָס איז דער טעקסט פֿון אַ רעפֿעראַט אויפֿן "VIII טון סימפּאָזיום פֿאַר ייִדישע שטודיעס אין דײַטשלאַנד". דעם 27סטן סעפטעמבער איז (מיט דער הילף פֿון די "פֿרײַנד פֿון אַלטער קאציזנע, פֿאַריז") דער נאָכמיטיק געווען געווידמעט קאציזנעס ווערק אין דער סינאָגאָגע אין שווייץ, וווּ מע האָט געוויזן אַן אויסשטעלונג פֿון זײַנע פֿאַטאָגראַפֿישע ווערק. איך לאָז דעם טעקסט ווי ווייט מעגלעך אין זיין מינד־לעכער פֿאַרם און גיב צו אין הערות און רשימות די מאַטעריאַלן וואָס איך האָב דעמאָלט צעטיילט בפתב - אָדער וואָס עס איז אַרויף בשעת דער דיסקוסיע. אַ פֿאַר אנדערע רעפֿעראַטן פֿון דעם נאָכמי־טיק ווערן איבערגעגעבן אין: Alter Kacyzne als Schriftsteller, Original und übersetzt - eine kleine Bücherschau; Katalog zur Ausstellung zum VIII. Symposium für Jiddische Studien in Deutschland. Trier und Schweich, 26. bis 28. September 2005, Herausgegeben von Ane Kleine und Nora Hahn (Sonderheft der Jiddistik-Mitteilungen), 2005; בֿפֿרט ה. נאָט: Alter Kacyzne als Übersetzer von Alexander Sergejewitsch Puschkin, 17-24, וועגן איבערזעצונגען וואָס קאציזנע האָט געדרוקט אין זיין צײַטשריפֿט "מײַן רעדנדיקער פֿילם" און וואָס איך האָב ניט באַטראַכט אין דאָזיקן רעפֿעראַט.

טראַפֿן, איבעריקע טראַפֿן זענען אַ צווייטיקע קריטעריע.² איך וויל אָנווייזן אויף אַ פּוּעל־יוצא פֿון אָט דעם, אין תּוֹך גוט באַקאַנטן, אונטערשייד אויף דעם אופֿן באַטראַכטן אַ סך גראַמען: די פֿון פֿראַנצייזיש באַקאַנטע "רייכע גראַמען" (riches rimes) נעמען אַרײַן דעם קאַנסאַנאַנט וואָס פֿאַר דעם אַקצענטירטן גראַמוואַקאַל. זיי זענען לאַנג געווען אַ פֿאַדערונג פֿאַר קלאַסישער קוואַליטעט בײַ גראַמען. לויט דעם זעלביקן סימן, "אַ בשותפֿותדיקער קאַנסאַנאַנט פֿאַרן אַקצענט", ווערן אויף דײַטש דעפֿינירט די אַזוי גערופֿענע "רירנדיקע גראַמען" (rührende Reime) - "רירנדיק" איז אין דעם פֿאַל אַ חיסרון, ניט קיין מעלה! ווי קען דאָס זײַן? דאָס איז אַ דירעקטער פּוּעל־יוצא פֿון די אַקצענט־פֿאַרהעלטענישן: דער אַקצענטירטער טראַפֿ אין דײַטש, ווי אין ייִדיש, איז כּמעט אַלע מאָל דער וואָס טראַגט דעם מײַן פֿון וואָרט - פֿון אַ רירנדיקן גראַם באַקומט זיך כּמעט אַלע מאָל אַן אידענטישער גראַם אָדער אַ ווערטערשפּיל.³

אויב מע פּרוּווט פֿאַראַלגעמיינערן, פֿאַרשטייט מען אַז אין יעדער שפּראַך, וווּ עס איז פֿאַראַן אַ געגראַמטע פּאַעזיע, איז וויכטיק, די גראַמען זאָלן זײַן רעלאַטיוו שווער צו געפֿינען, "רע־לאַטיוו" מײַנט אַז זיי דאַרפֿן קלינגען אין אויער ווי עפּעס וואָס וואָלט זיך ניט באַקומען גלאַט אַזוי צופֿעליק - פֿון דער צווייטער זײַט דאַרפֿן זיי פֿאַרט זײַן מעגלעך צו געפֿינען, ווייל מיט אַ צו שווערער פֿאַדערונג וואָלט זיך ניט באַקומען קיין פּאַעזיע בכלל... דאָס מײַנט אַז קענענדיק גוט דעם פֿאַרמען־אינווענטאַר פֿון אַ שפּראַך קען מען, מײַן איך, בײַ אַ געוויסער מאָס פֿאַרויס־זאָגן וואָס פֿאַר אַ פּאַעטישע קאַנווענצן קענען זיך באַקומען אָדער ניט.

פֿון דער צווייטער זײַט קען זיך מאַכן אַז מע נעמט איבער קאַנווענצן וואָס אַ ליטעראַטור אין אַן אנדער שפּראַך האָט אַנטוויקלט און מע קרימט זיי נאָך אין דער אייגענער שפּראַך... אויב מע האָט זיך ניט אַרומגעקוקט אַז צוליב סטרוקטורעלע סיבות פּאַסט די קאַנווענצן שלעכט פֿאַר דער צווייטער שפּראַך, וועט זיך אַזאַ ניט אָנעמען (ס'קען אָבער אויך זײַן אַנדערש). מענדעלע האָט בשעתו (ווי חנא שמערוק האָט דערווייזן)⁴ געשריבן זײַן "יידל" אין עלפֿטראַפֿיקע שורות מיט אַ פֿרײַער צאָל אַקצענטן. אַזאַ מוסטער האָט ער איבערגענומען - ניט פֿון איטאַליעניש דירעקט, נאָר פֿון איטאַליעניש־העברעיִשע דיכטערס וואָס האָבן זיך געהאַט געלערנט פֿון איטאַליענישע ווערק. דאָס איז געווען אַזאַ דורכפֿאַל אַז מענדעלע אַליין האָט אין גאַנצן איבער־געשריבן דאָס בוך אין אַ נײַער פֿאַרעם, אַ מער צוגעפּאַסטער פֿאַר ייִדיש.

לאַמיר זיך איצט נעמען צו קאציזנען און צו די מינים גראַמען וואָס בײַ אים... (1) אין "פּראַמעטעוס" ווערן מענדעלע און וויבלעכע גראַמען געניצט אַ מאָל איבער אַ מאָל, ווי געוויינטלעך, אַ חוץ אין זעלטענע אויסנעם־פֿאַלן. אָבער מיט וואָס איז דאָס געוויינטלעך? בײַ פּרצן איז אַזוינס נאָך ניט אַיינגעפֿונדעוועט, ניט אין "מאַניש" נישט אין זײַן "ראַמאַנצעראַ", און אויך ניט אין מענדעלעס "יידל". כאַטש אַ געוויסע נטיה איז דאָ, זענען די אויסנעמען צו פֿיל מע זאָל קענען גלייבן אַז דער פּלל איז די קלאַסיקערס געווען הייליק - זיכער איז ער געווען

² איך לאָז אין אַ זײַט שפּראַכן וווּ די לענג פֿון טראַפֿן וועגט איבער און אי דאָס אי יענץ ווערט ווינציקער וויכטיק.

³ אויף פֿראַנצייזיש (און עברית צוליב דער ספֿרדישער הברה) איז אַן דעם־אַ קאַנסאַנאַנט דאָס גראַמען צו גרינג. אַן אנדערער אופֿן די גראַמען צו מאַכן אינטערעסאַנט וואָלט אָבער געווען מעגלעך, בויענדיק לאַנגע סעריעס גראַמען שטאַטס פּשוטע פּאַרלעך (אַזוי אין דער אַלט־פּראַנצייזישער laisse און אין טיילן פֿון דער מיטל־עלטערישער לשון־קודשדיקער פּאַעזיע).

⁴ חנא שמערוק: דער צווייטער נוסח פֿון מענדעלע מוכר ספֿרימס פּאַעמע "יידל" (1906-1907). אין: שלמה ביקל יובל־בוך, עטרת שלמה, אַרויסגעגעבן פֿון משה חזקוני שטרקמן, i. 355-318 (abstract p.) xix). דאָס בוך איז צוטריטלעך אין אינטערנעץ, זע: <http://www.archive.org/details/> .nybc210342

באקאנט און אויף ווי ווייט ער קען ווירקן פאָנעטיש באַמערקט ער זיך. קיין ספעציעלע מי האָט מען, ווייזט אויס, דערויף ניט אָנגעווענדט.

קאָציזעס "פּראָמעטעוס" איז אָבער דאָ ניט רעפּרעזענטאַטיוו פֿאַר אַלץ וואָס קאָציזע האָט געשריבן. דאָס־אָ ווערק האָט ווייזט אויס געדאַרפֿט האָבן אַ הויך קלאַסישן פּנים, און די שטרענגע מעטריק - צוזאַמען מיט דער אַנטיקער טעמע - האָט טאַקע אין אַ גרויסער מאָס געדאַרפֿט זיין דער גורם פֿון אַזאַ איינדרוק ... און דעם איינדרוק שאַפֿט ער, כאַטש אָן אַ מעגלעכקייט צו וועקן אָן עכאָ פֿון פֿאַראַלעלע ווערק אין ייִדיש!

קאָציזע האָט אָבער אויך געשריבן היפּשלעך לאַנגע פּאַעמעס, ביי וועלכע אַלע גראַמען זענען פֿון איין מיין! אין ערשטן ליד פֿון דער סעריע "מידות", מיט דעם טיטל "אַ ייִדישע חתונה"⁵ ניצט ער אַ פֿיר־שורהדיקע סטראָפֿע מיטן גראַמען־שליסל "אבאב" וואָס נעמט אַרײַן בלויז דאָקטילישע גראַמען - 49 מאָל!

דאָס ניצן ריטמען וואָס זענען פֿריי פֿון דער (פֿאַר אַנדערע שפּראַכן) "טראַדיציאָנעלער" איינטיילונג אין מעגלעכע און ווייבלעכע גראַמען מיט אַ שטרענגן פֿאַרבייט־סדר, שוין אויף דעם פּשוטן שטאַפּל, איז ניט געוויינטלעך אין דײַטש - ס'איז אָבער יאָ נאָרמאַל אין געוויסע סלאַווישע פּאָפּולערע זשאַנערן. מיר זעען אויב אַזוי אַז אין די 20ער יאָרן האָט קאָציזע אי באַהערשט די קונסט אי פּרובירט באַנייערישע מעגלעכקייטן פֿון פֿאַרשיידענע סאַרטן.

ווי עס זעען אויס (אַדער ווי עס קלינגען) דײַאָ דאָקטילישע גראַמען און וואָס פֿאַר אַ מעלות זיי האָבן, וועלן מיר באַלד אַרומרעדן. לאַמיר בלויז דערמאָנען אַז דאָס ניצן בלויז ווייבלעכע גראַמען און אויך דאָס ניצן דאָקטילישע גראַמען אויף אַן אופֿן וואָס איז צײַב אין דײַטש ניט פֿאַרשפּרייט (כאָטש אַ שפּראַך וואָס איר קלאַגיקע סטרוקטור איז אין פֿלוג אָן ענלעכע צו ייִדיש) איז יאָ טיפּיש פֿאַר סטראָפֿישע לידער אין דער מאַדערנער ייִדישער געגראַמאַטער פּאַעזיע. לאַמיר דערמאָנען סוצקעווערס "געהיימשטאַט",⁶ אַ לאַנגע עפּישע פּאַעמע אין הע־כער 240 10־שורהדיקע סטראָפֿעס מיט גאַלע ווייבלעכע גראַמען (איך לאָז אין אַ זײַט דאָס "פֿאַרליד" און דאָס "נאַכליד" וואָס האָבן אַן אַנדער סטרוקטור!) און אַז אין סוצקעווערס "לידער פֿון טאַגבוך"⁷ ווערן ווייטער דער עיקר געניצט ווייבלעכע גראַמען און ווי עס איז אַנדערש פֿאַרבייטן זיי זיך דווקא מיט דאָקטילישע גראַמען, קיין מעגלעכע זענען פּמעט נישטאַ! אויך קאָציזעס ליד "קבֿר־ישׂראל"⁸ פֿאַרמאָגט ניט קיין מעגלעכע גראַמען: אַדער זיי זענען אַלע דאָקטיליש (אין דריטן קאַפּיטל) אַדער אַלע ווייבלעך (אין צווייטן קאַפּיטל) אַדער עס פֿאַרבייט זיך ווייבלעך מיט דאָקטיליש (אין ערשטן און לעצטן קאַפּיטל) - אין גאַנצן זענען דאָס 50 פֿיר־שורהדיקע סטראָפֿעס). איך ציטיר ווי אַ בײַשפּיל די צווייטע סטראָפֿע:

"אַזוי ווייט פֿון אונדזער היימעלע! אַזוי ווייט פֿון אונדזער נעסטעלע!

"ווי ישראליקן פֿאַרפֿירן קאָן דאָס וויסטע משאַ־מתן!

כװאַלט שווערן דער ווינטער קומט! כװאַלט זאַגן אַז עס פֿרעסטלט שוין!

זאַלסט בשלום כאַטש אַהיים אונדז ברענגען, האַרצעדיקער טאַטע!"

⁵ אַלטער קאָציזע: געזאַמלטע שריפֿטן, בד. 1, תל־אָבֿיבֿ 1967, ז. 223-230.

⁶ אַברהם סוצקעווער: "געהיימשטאַט", תל־אָבֿיבֿ 1948 (איצט אויך אין אינטערנעץ: <http://www.archive.org/details/nybc208861>) - איבערגעדרוקט אין "פּאַעטישע ווערק", בד. 1, תל־אָבֿיבֿ 1963 ((nybc208866)), ז. 441-538 און אין: "לידער פֿון ים המוות, פֿון ווילנער געטאַ, וואַלד און וואַנדער", תל־אָבֿיבֿ 1968, ז. 197-307 ((nybc213587)).

⁷ אַברהם סוצקעווער: לידער פֿון טאַגבוך, תל־אָבֿיבֿ 1977 ((nybc202166)).

⁸ אַלטער קאָציזע: געזאַמלטע שריפֿטן, בד. 1, תל־אָבֿיבֿ 1967, ז. 247-254.

שוין קאציזונע האָט עקספערמענטירט מיט פֿאַרשיידענע גראַמען־סטרוקטורן און מיט ריטמען וואָס זענען גאָר אנדערש ווי די געוויינטלעכע למשל אין דער דײַטשישער פּאַעזיע - מע קען זיך משער זײַן אַז ער האָט זײַ איבערגענומען גאַנצער־הײַט ווי מוסטערן פֿון סטראַפּעס פֿון סלאַַ ווישע מקורים אָדער אַז ער האָט זײַ לכל־הפּחות צונויפֿגעבויט פֿון עלעמענטן וואָס זענען געווען גאַנגבאַר אין דער רוסישער אָדער פּוילישער ליריק. גאַנצע מוסטערן פֿאַר סטראַפּעס האָב איך דערווײַל געפּרוּווט אָפּזוכן פֿון דאָרטן, איך מײַן אַז בײַ געוויסע גראַמען, קען מען דאָס שוין בולט זען.

טיפּן פֿון גראַמען זענען דאָ פֿאַרשיידענע און זײַ זענען אָפּהענגיק פֿון די מעגלעכקײַטן פֿון אַ שפּראַך - אָבער אויך אין אַ גרויסער מאָס פֿון ליטעראַרישע טראַדיציעס איבערגענומענע פֿון פֿריערדיקע באַקאַנטע אָנערקענטע ווערק און מחברים אָדער פֿון אנדערע ליטעראַטורן אין אנדערע שפּראַכן וואָס ניצן אײַגענע מעגלעכקײַטן און געוויינטקײַטן אויף זײַער אױפֿן. אין אַזעלכע פֿאַלן קען מען זיך לערנען פֿון דער פֿרעמד וואָס פֿאַר אַ מעגלעכקײַטן די אײַגענע שפּראַך האָט נאָך געהאַט, כאַטש מע וואָלט זיך אַלײַן אפּשר נישט געהאַט געכאַפט אַזױ באַלד.

מיר האָבן געזען אַז קאַמפּליצירטע, דער עיקר דאַקטילישע גראַמען זענען בײַ קאציזונען און בײַ עטלעכע מאָדערנע דיכטערס אָפּטע געסט, בשעת אין דײַטש זענען זײַ גאָר זעלטן, און זעלטענע טיפּן האָבן אַ נטיה צו ווירקן גיט ערנצט און דעריבער צו זײַן מעגלעך בלויז אין קאָמישע לידער. דער פֿאַקט וואָס קאציזונע איז מסוגל אויסצוטראַכטן אַזױ פּיל דאַקטילישע גראַמען האָט צו טאָן מיט דעם, וואָס ער דערוואַרט - צי מיט וואָס ער פֿאַרלאַנגט גיט - פֿון אַ גראַם. מיר האָבן געזען אַז קלאַסישע פֿראַנצײזישע גראַמען גיט זיך אין אַ פּינקטלעכער איבערחזרונג פֿון קלאַנגען, און ווער עס קען די פּללים גענוי, וויסט אַז אַזעלכע גראַמען פֿאַרלאַנגען נאָך אַן איבערחזרונג פֿון באַזונדערקײַטן וואָס מע הערט אַפֿילו גיט!... דאָס פֿירט דערצו אַז אַזעלכע גראַמען דערקענט מען באַלד, אָדער לאַמיר זאָגן פֿאַרקערט: אַז קײַן הײַנטצײַטיקער פּאַעט קען אַזעלכע שוין גיט שרײַבן הײַנט. טעאָרעטישע באַשרײַבונגען שײַדן פֿונאַדער פּינקטלעכע און גיט־פּינקטלעכע, רײַע און אומרײַע גראַמען, באַקומט זיך אַן אײַנדרוק אַז די "גיט־פּינקטלעכע" אָדער "אומרײַע" זענען שוואַכערע גראַמען און אַז זײַ טויגן גיט פֿאַר קײַן באַמת גוטע לידער. דאָס איז אָבער בלויז אַ קאַנווענץ און די אַנטוויקלונג פֿון ייִדישע גראַמען ווייזט אונדז פּונקט פֿאַרקערט, אַז געוויסע אומפּינקטלעכקײַטן אָדער געוויסע פֿרײַשאַפֿטן ברענגען ערשט די גיטיקע פֿרײַהייט און רײַכקײַט. דאָס האָט צו טאָן מיט צוויי טיפּן גראַמען וואָס בײַדע קומען זײַ פֿאַר גענוג אָפּט אין קאציזונעס ווערק און אין שפּעטערדיקע אויך.

(1) פֿרײַהייט לגבי דעם סוף פֿון וואָרט, נאָך דעם גראַמוואַקאַל. דאָ איז גענוג אײַן קאַנסאַקאַנט זאָל זײַן גלײַך ס'מעג צוקומען נאָך אײַנער אָדער גיט, בלײַבט עס אַ גראַם - בײַ ווייבלעכע גראַמען מײַנט דאָס אַ פֿרײַהייט בײַ דעם גישט־אַקצענטירטן צוגאַבטראַף, וואָס קען זײַן שטאַרק אנדערש.

(2) די פֿרײַהייט נעמט אַרײַן דאָס פֿירקומען - אָדער גיט - פֿון אַ וואָרטגרענעץ אין מיטן גראַם (ווי אין צײַטרטן גראַם "געסטעלע": פֿרעסטלט שוין", וואָס ווייזט בײַדע פֿרײַהייטן מיט אַ מאָל). עס פֿאַרשטייט זיך אַז דעם גענויען כלל אָדער די גיטיקע פּינקטלעכקײַט דאַרף מען אויס־געפֿינען בײַ יעדן פּאַעט און אָפּט מאָל בײַ יעדן ווערק פֿאַר זיך; דערפֿאַר האָב איך דאָס באַשריבן דערווײַל אין זײַער אַלגעמײַנע טערמײַנען.

לאַמיר אָבער געבן נאָך אַ בײַשפּיל פֿון קאציזונעס ווערק, וועט איר באַלד זען און הערן. דאָס איז סט. 17 פֿון דערמאַנטן ליד.

און זי שלעפט נעבעך די טריטעלעך די זקנישע
מיט איר האַרב פֿון יאָרן איבער הונדערט שוין.
- יידן - שאַ! די זינד, זאָג איך, איז קיינעמס נישט
ס'איז אַ מעשה נורא, אָבער טאַקע ווונדער־שיין!

איך בין זיכער אַז קאַציזנע האָט געהאַט וווּ זיך צו באַקענען מיט דעם טיפּ גראַמען. ער האָט זיי
זיכער ניט גענומען פֿון דייַטש: זיי זענען דאָ ווינציק פֿאַרטראַטן. ער האָט אָבער זיך אין דעם
פרט געקענט אויסלערנען די קונסט ביי רוסיש און זי איבערגיסן אין ייִדיש. וועגן דעם וועלן מיר
זיך מסתמא דערוויסן עפעס אַן אַנדער מאָל פֿון אַ גרעסערן מַבֿין אויף דעם געביט.⁹
איך בין אַזוי זיכער, ווייל איך זע אַז ס'איז דאָ אַ דייַטשישער פּאַעט איצט וואָס ניצט אַ שלל
אַזעלכע גראַמען, אַ מענטש וואָס האָט דאָס איצט אַנטדעקט פֿאַר דייַטש.
דאָס מיינט איך דורס גריונבײַן. און ער אַליין איז דאָך אַ געבוירענער אין מיזרח־דייַטשלאַנד, אַ
הייסער חסיד פֿון אָסיפּ מאַנדלשטאַם, האָט ער זיכער געקענט שעפּן די אינספּיראַציע ביי
ענלעכע קוואַלן ווי קאַציזנע אַליין! אַזעלכע גראַמען האָבן איך געקליבן פֿון איין שמאַלינק
בענדל מיטן טיטל «una storia vera», מע וואַלט אָבער געקענט געפֿינען מער אין אַנדערע,
גרעבערע בענד זיינע.¹⁰

נו, איז דאָס שוין עפעס! אָבער די גראַמען זאָלן הינקען אויף אַזוי ווייט, אַז איין גראַמוואַרט
זאָל זײַן לענגער פֿאַר זײַן ענטפֿערער מיט אַ גאַנצן טראַף, מענלעך זאָל זיך גראַמען אויף
ווייבלעך, צי קען אַזוינס דען געמאַלט זײַן?

ביי דורס גריונבײַן קענט איר געפֿינען געציילטע אַזעלכע, וואָס צום טייל זענען זיי אפֿשר אַ
פֿריישאַפֿט און מע דאַרף אַרויסרעדן גאָר ענלעך¹¹ - קאַציזנע האָט אַזוינס טאַקע באַוווּזן! אין
דעם ליד "מגילת תנחום"¹² ניצט ער אַ זעקס־שורהדיקע סטראַפֿע מיט ווייבלעכע גראַמען
לויטן גראַמען־שליסל "אאבבג", מער ניט, דער לעצטער גראַם איז קירצער מיט איין טראַף
פֿון זײַן ענטפֿערער! דאָס ליד פֿאַרמאַגט 50 אַזעלכע סטראַפֿעס, איך ציטיר די 39טע:

+N	- גיין, מאַמעניו, גיין! כ־בין קיין גליקן נישט אויסן! איך האָב שוין פֿון לאַנג קיין אויגן קיין גרויסע אויף פֿעטער אַכילה, אויף רייכער הלבשה.
+T	איך בענק נאָך אַ לעבן, כאַטש אַרעם און פשוט,
f/m	אַבי נישט צו זיצן ביי טישן ביי פֿרעמדע, אַבי נישט צו בעטן ביי לייטן אַ העמד.

און ווי איז אָבער מיט די מאַזאַיק־גראַמען אָדער די צונויפֿגעזעצטע גראַמען וואָס באַשטייען
פֿון צוויי און אַ מאָל אַפֿילו דריי ווערטער? אַזוינס, דאַכט זיך מיר, איז דאָ אין דייַטש אין זייער
אַ קנאַפֿער מאָס - דאָס אָבער שוין פֿון מיטלעלטער: ספּעציעל דער פּראָנאַם "ער" נאָך אַ

⁹ פֿאַר אַן אַנדערן קוק אויף דער פֿאַרפֿלעכטונג פֿון גראַם, אַקצענט און אַרויסרעד, זע אוריאל ווייגרייך:
וועגן פֿילטראַפֿיקן גראַם, אין: ייִדישע שפּראַך 15 (1955), ז. 97-109; און דערז.: On the Cultural
Essays on Jewish Life and Thought, presented in Honor of: אין: History of Yiddish Rime
Salo Wittmayer Baron (edd.: Joseph L. Blau u. a.) 1959, ז. 423-442.

¹⁰ למשל אין בוך Vom Schnee אָדער אין Porzellan, Poem vom Untergang meiner Stadt, זע די טאַבעלע ז. 8 (* = צוגאַב־פֿריישאַפֿט).
2005, דאַרטן מיט מער געמישטע פֿאַרלעך מענלעך־ווייבלעך). פֿאַר אַן איבערבליק איבער די דער־
מאַנטע טשיקאַווע גראַמען אין «una storia vera», זע די טאַבעלע ז. 8 (* = צוגאַב־פֿריישאַפֿט).

¹¹ אין אַזעלכע פֿאַלן ווי אין פֿאַלן וווּ עס גייט אַרײַן אַ צוגאַב־פֿריישאַפֿט (וואַקאַליש צי קאַנסאַנאַטיש)
שטייט אַ שטערנדל פֿאַרן גראַם אין דער רשימה.

¹² אַלטער קאַציזנע: געזאַמלטע שריפֿטן, בד. 1, תל־אָבֿיב 1967, ז. 262-272.

ווערב קען זיך גראמען מיט אַ וואָרט וואָס האָט פֿון זיך [ער] וואָרט־אויס (אַלע קענען מסתמא:
 «er! hoppe, hoppe Reiter, / wenn er fällt dann schreit er!»).

דאָס איז באַקאנט אין מה"ד און אויב מע וויל אַ ביישפּיל פֿון עלטערן ייִדיש, וואָלט איך געקענט
 ברענגען אַ האַלבן טויז ביישפּילן פֿון בַּבֿא־בוך. אָבער אַזוי ווייט ווי קאציזונע, און ווי אנדערע
 מאַדערנע ייִדישע מחברים, איז קיינער אויף דייַטש ניט דערגאַנגען. מעגלעך אַז דאָס האָט צו
 טאָן מיט דעם אַרויסרייך פֿון ניט שטאַרק אַקצענטירטע טראַפֿן אין דייַטש לגבי ייִדיש - אַז די
 טראַפֿן טראַגן געוויינטלעך אַ פֿילבאַרן צווייטיקן אַקצענט וואָס מאַכט קאַליע דעם גראַם.
 מעגלעך איז אָבער אויך אַז אַ פּאַעט דאַרף נאָך קומען און עס אַנטדעקן - איך האָב אָבער דעם
 אינדרוק - כאַטש איך בין זייער אַ קנאַפּער רוסיש־קענער - אַז אַפֿילו אין רוסיש איז דאָס ניט
 אַזוי ווייט אַנטוויקלט.

רעדנדיק וועגן רוסיש טראַכט מען באַלד וועגן שימען פֿרוג, וואָס איז באַרימט געוואָרן מיט
 רוסישע און ייִדישע לידער, צי האָט ער אַפֿשר אַזעלכע קונצן אַרײַנגעבראַכט אין דער ייִדישער
 פּאַזע? איך קען ניט גוט זײַן ווערק, אָבער פֿון אַרײַנקוקן אויבנויפֿיק אין אַ פּאַר בענד לידער
 האָב איך באַקומען דעם אינדרוק אַז נישט ער איז געווען דער באַנייער אויף דעם געביט.¹³

אַ לעצטן אַספעקט פֿון די גראַמען וויל איך נאָך דערמאָנען, דאָס איז דער אופֿן זיך צו באַציען
 צו דער פּלל־שפּראַך לגבי גראַמען. ווער עס גראַמט ווי אין זײַן דיאַלעקט גראַמט זיך, ווער עס
 גראַמט, ווי די פּלל־שפּראַך פּאַדערט - און ווער עס ווערט אַ מאָל געשטרויכלט אויף אַ
 דיאַלעקטישן גראַם, אָבער ניט בכיוון.

טיפּישע דרומדיקע גראַמען־פּלעכטער קען מען פֿון אַ סך לידער געזונגענע וווּ "ליב" גראַמט
 זיך מיט "שטוב" אַא'וו. וועגן דעם רעד איך שוין ניט. ווער עס גראַמט ניט אַזוי איז מסתמא פֿון
 צפֿון - אָדער ער סטאַרעט זיך צו גראַמען לויטן פּלל. אַ מאָל פֿאַרגינט ער זיך אָבער אויך
 געוויסע פּרייהייטן. ווער עס גראַמט מיט אַנאַנד [ey] און [ay] איז געוויינטלעך אויך פֿון דרום:
 אין זײַן שפּראַך וואָלט עס זיך אויך ניט געגראַמט, אָבער אַז ער באַמײַט זיך אַרויסצורעדן דעם
 פּללישן [ay] באַקומט זיך פֿאַר אים אַ קלאַנגיקע קרובֿישאַפֿט מיט ווערטער, וואָס ער וואָלט אָן
 דעם מיט אַנאַנד ניט צונויפֿגעפּאַרט, וואָס טוט זיך אָבער בײַ צפֿונדיקע מחברים - און בײַ
 פּינקטלעכע פּלל־שרײַבער? עס איז אינטערעסאַנט אין דעם פֿאַל זיך אַפּצושטעלן אויף די
 פּלל־ייִדישע [oy]־גראַמען, וואָס זענען די ענטפֿערערס פֿון פֿאַרשיידענע היסטאָרישע קלאַנגען
 וואָס אין מאַדערנע ייִדישע דיאַלעקטן זענען זיי צעשיידט אין צוויי גרופּעס, וואָס קלינגען ניט
 אַלץ איינס. איז דאָ צוויי אינטערעסאַנטע פֿראַגעס בײַ די [oy]־גראַמען:

(1) צי גראַמען זיך ביידע מינים [oy] צווישן זיך, צי בלויז אָדער דער עיקר אַזעלכע וואָס די
 געוויינטלעכע אומגאַנגשפּראַך שטיצט זיי?

(2) צי זענען דאָ ספּעציפּישע צפֿונדיקע דיאַלעקטישע גראַמען פֿון [oy] מיט [ey]?
 וועגן סוצקעווערן האָט איר פֿאַר אַ מוסטער אַן אויסצוג פֿון דעם גראַמען־ווערטערבוך פֿון
 זײַן "געהיימשטאַט", דהײַנו די [oy]־גראַמען וואָס אין דעם בוך (די ווערטער וואָס האָבן אין
 ליטווישן ייִדיש אַן [ey] שטאַטס [oy] האָבן אַ שטערנדל פֿאַר אַ סימן, די אנדערע אַ גול - די
 קאַנווענץ איז איבערגענומען פֿון סטוטשקאַווס גראַמען־לעקסיקאָן).¹⁴ דאָ געפֿינט מען צווישן די

¹³ לייב גיידוס צ.ב. האָט יאָ שוין געהאַט עקספּערימענטירט מיט די סאַרטן גראַמען וואָס ווערן דאָ
 באַשריבן.

¹⁴ ייִדישער גראַמען־לעקסיקאָן (35000 ווערטער) צוזאַמענגעשטעלט פֿון ג. סטוטשקאַוו. גיידאַרק 1931
 (<http://www.archive.org/details/nybc200827>). די טאַבעלע געפֿינט זיך ז. 12-13. צו קענען
 זי ניצן דאַרף מען זיך פֿאַרשטעלן אַ דורכגייענדיקע נומעראַציע פֿון אַלע סטראַפֿעס פֿון "געהיימשטאַט"
 מיט דעם גראַמען־שליסל ababcdcdee, די ערשטע סטר. פֿון דעם טיפּ קריגט נומער 5, ווייל דאָס

[oy] גראַמען קרוֹב צו 50% ספעציפֿיש פּלל־ייִדישע גראַמען, דהיינו גראַמען וואָס וואָלטן זיך נישט געגראַמט אין קיין ייִדישע דיאַלעקטן נאָר בלויז אין דער פּלל־שפּראַך - און קיין דיאַלעקט טישע גראַמען וואָס גייען אַקעגן פּלל זענען כּמעט נישטאָ. אין "געהיימטשטאַט" געפֿינט מען בלויז איין דיאַלעקטישן גראַם אַזאַ... און אין סוצקעווערס זייער ברייטן ווערק געדענק איך נישט קיין דריי אַזעלכע. ביי קאַציונען איז אַ ביסל אַנדערש: ער האָט אַ סך מער דיאַלעקטישע גראַמען און וואָס שייך די "קאַרעקטע" גראַמען קען מען זיך דעריבער משער זיין אַז קעגן זיין דיאַלעקט וועט ער מסתּמא זעלטן גראַמען. אַז מע וויל עס באַשטעטיקן מיט אַ פּאַר צאָלן, באַקומט זיך אָבער אַז אויך ביי אים זענען פּאַרט דאָ אַ היפשע צאָל "ריין פּללישע" גראַמען... צוואַר - עס באַקומט זיך דער איינדרוק אַז זיי זענען געבונדן צו אַ קליינער צאָל ווערטער, למשל אַ צענדלינג מאָל גראַמט זיך אַזוי אַ וואַריאַנט פֿון "גרויס" (אין צפֿון אַרויסגערעדט [גרייס]) - אָבער דאָס צו באַשטעטיקן פּאַדערט שוין צו פֿיל ציילעניש פּאַר היינט!¹⁵

איך מוז שוין ענדיקן, איך האָף אַז מיט די אָנגעוואָרפֿענע באַמערקונגען האָב איך כּאַטש געקענט ווייזן, אַז עס איז כּדאַי צו אַנאַליזירן די געשיכטע פֿון גראַם־טעכניקעס אין אַ ברייטערן גערעם, כּאַטש עס גיט נישט קיין געלעגנהייט צו רעדן פּרטימדיק וועגן דעם תּוכן פֿון די לידער, און אַז קאַציונע האָט שוין אין די 20ער יאָרן אַנטוויקלט אַ סך טעכנישע מיטלען וואָס זענען וויכטיק פּאַר דער ייִדישער ליריק ביז היינט - און אַפֿילו עקספּערימענטירט מיט באַנייערישע מעגלעכקייטן וואָס מע האָט נאָך אים ווייטער נישט געניצט. קען זיין אַז זיי זענען געווען קור־צלעביקע איינפֿאַלן, קען זיין אַז מע דאַרף זיי ווידער אַנטדעקן און ברענגען צו זייער פֿולן בלי.

שמעון נויבערג, טריר

¹⁵ "פּאַרליד" ווערט קינסטלעך פּאַררעכנט פּאַר 4 "סטראָפֿעס" ababcdcd (אזוי אויך דאָס "נאָכליד" מיט די נומערן 246-249). די גראַמען ווערן געבראַכט אין טראַנסקריפּציע לויט דער סיסטעם פֿון ר. לעטש (Ronald Löttsch) ווערטערביכל; אַ שטערנדל אָגהייב וואָרט טיילט אויס די לשון־קודש־שטאַמיקע ווערטער.

די שייכיקע טאַבעלע געפֿינט זיך ז. 9-11. דאָרטן מוז מען זיך רעכענען אין די ווייבלעכע גראַמען מיט אַ רעדוקציע פֿון דער ע (אין "פּוּעלן", "דוירן" א"א) און אין די דאַקטילישע גראַמען מיט קאַנסאַנאַנטישע פּרי־שאַפֿטן. אָגהייב־וואָרט באַצייכנט אַ שטערנדל לשון־קודש־שטאַמיקע ווערטער. אין די אַרויסרייד־אָנווייזן אַ "ליטווישן" [ey] - אַן אויסרופֿצייכן ווייזט אַן אויף אַ "ליטווישן" גראַם.

»ungenau« Reime in Durs Grünbein: »UNA STORIA VERA; Ein Kinderalbum in Versen«
(Frankfurt am Main & Leipzig 2002)

<u>Ø : +N</u>	Seite		
Spielzeugdampfmaschine: Leidensmienen	10	Brüste : wüßtet	19
schielen : Nasenloch-Ventile	10	Griff : trifft	20
Wetter : hinaufzuklettern	11	Züchten : Gerüchte	21
Waldgelände : Waschfrau Händen	14	muß : Mutterbrust	23
*Freunde : verleumden	14	allein : greint	23
bedeuten : heute	19	taub : Gorgonenhaupt	25
Rippen : Sippe	21	spuckt : schluck!	26
Züchten : Gerüchte	21	saugend : Augen	29
Watte : Schatten	22	gebeten : tretend	32
Schwesternhänden : Wände	22	ich : sticht	33
schwerer : Ernährern	24	kann : Schaukel-Elefant	35
Hase : Extasen	28	<u>Ø : +NT</u>	
Sprache : Sachen	29	Krankenzimmer : wimmernd	22
Mäusezähne : Gähnen	31	<u>Ø : +ST</u>	
Eingeweide : schneiden	31	gähnst : sehn	14
Einerlei : zu zwein	32	<u>+R : +N</u>	
hatte: Schatten	36	Wasser : Klassen	11
Ecke : verstecken	38	Oktober : umhergeschoben	14
*entzücken : Augenblicke	40	Kiefer : Tiefen	31
oben : Garderobe	41	Richter : schlichten	32
<u>Ø : +R</u>		<u>+R : +LN</u>	
Schimmer : Babystimme	21	Sommer : trommeln	11
Stimme : Immer	25	<u>+T : +N</u>	
herüber : trübe	28	eingebettet : Manhattan	22
Hagebutte : Mutter	39	<u>+UNG : +E</u>	
<u>Ø : +S</u>		Rundung : Stunde	26
nichts : Milchgesicht	14	<u>+AS : +E</u>	
Papayas : Maya	19	Koalas : Male	28
Herzens : verscherzen	29	
Lebens : Streben	31	*Mama : Hammer	
<u>Ø : +T</u>		*Bah : Gefahr	38
Vieren : spazierend	9	*verkrampft : sanft	17
Putz: genutzt	9	*grün : Mühen	29
Ächz-und-Grunz-Geräusch : enttäuscht	10	<u>Ø : +EN</u>	
zweitausend : Flausen	12	*ein : Weinen	27
wächst : Klecks	15	<u>+E(N) : +T</u>	
Rücken : bedrückend	16	*Kuscheltiere : amputiert	28
en bloc : geschockt	17	*Klassenschönen : verpönt	30
Mucks : gluckst	18		

Reimtypen (Reimgruppe [oj] in Kacyzne: P = Prometeuß, L-1 = *mideß: a jidi-sche *chaßene [1924], L-2 = doß lid fun *Schewele *Hadaßeß [1930], L3 = *kej-wer-Jißroel [1925], L4 = *kojleß ojf Ukraine [1925], L5 = mamewant [1929], L6 = *tnueß: *megileß Tanchum [1927], L7 = *Kalmen-mit-di-emer [1928], L8 = *r' *Elje [1927], L9 = *Chajim-Jojne mitn *daleß [1924], L10 = falsche schtep [1929], L11 = *nußech: goldene schich, L12 = doktor Faußt Kon [1934] – L13 = *amcho [1935])

männliche:

	אוי		
P-224	asoj : oj	*/*	
L-11-4	froj : schtroj	0/0	
	אויב		
P-9	glojb : rojb	*/*	
P-11	tojb : rojb	0/*	
L-2-62	tojb : tojb	0/0	
	אויט		
L-10-10	brojt : tojt	*/*	
L-13-22	fartrojt : rojt	0/*	
P-151	gebojt : tojt	0/*	
P-21	hojt : gebojt	0/0	
	אויך		
P-67	hojch : ojch	*/*	
P-70	hojch : ojch	*/*	
P-26	ojch : hojch	*/*	
P-75	rojch : hojch	*/*	
	אוי(ל)		
L-2-52	fojl : mojl	0/0	
P-17	grojl : naked-hojl	0/*	
L-10-41	asoj : sojl	*/*	
	אויים		
L-7-6	*gaboim : bojm	0/*	
	אויין		
P-108	krojn : lojn	*/*	
	אוינט		
L-10-15	gewojnt : lojnt	*/*	
	אויס		
L-12-28	blojs : klojs	*/0	
P-64	arojß : grojß	0/*	
L-2-22	grojß : hojs	*/0	
L-9-6	grojß : hojs	*/0	

L-2-36	hojs : arojß	0/0	
L-2-8	hojs : arojß	0/0	
L-2-41	hojs : grojß	0/*	
L-2-54	hojs : grojß	0/*	
	אויס(ן)		
L-9-26	grojß : in drojßn	*/0	
	אויפט		
P-125	gerojbt : fartojbt	*/0	
L-13-40	lojbt : geglojbt	*/*	
	אויף		
L-13-27	arojf : hojf	0/*	
L-2-56	hojf : trep-arojf	*/0	
	אויפ(ט)		
L-13-16	lojft : hojf	*/*	
	אויק		
P-143	*Jabojk : pojck	*/0	

weibliche:

	אויע		
L-8-49	bloje : *Elijohu	0/0	
	אויבן		
P-164	barojbn : derhojbn	*/*	
P-229	derhojbn : glojbn	*/*	
P-119	derhojbn : ojbn	*/*	
L-7-24	derhojbn : tojbn	*/0	
P-65	ojbn : derhojbn	*/*	
P-59	tojbn : derhojbn	0/*	
	אויגן		
L-10-45	ojgn : tojg_im	*/*	
P-88	bojgn : ojgn	*/*	
L-2-10	derzojgn : ojgn	*/*	
L-6-25	tojg_nischt : ojgn	*/*	
L-2-41	farbojgn : ojgn	*/*	
L-7-16	ojgn : bojgn	*/*	

L-4-14	ojgn : farbojgn	*/*	L-5-8	frojen : fartrojen	0/0
L-6-19	ojgn : farbojgn	*/*	L-10-28	*gojim : *bisojen	0/0
L-2-21	ojgn : farzojgn	*/*	P-0	grojen : frojen	0/0
־וידעם			P-53	grojen : frojen	0/0
L-9-16	*kojdem : bojdem	*/*	P-174	*nißojen : bojen	0/0
־ויוזע			P-60	*nißojen : kroen	0/0
P-178	*chojse : blojse	*/*	־ויונען		
־וויטע/וויטן			L-7-22	krojnen : schtojnen	*/*
L-3-41	rojtn : brojt_unds	*/*	P-18	schojnen :	
L-3-50	rojtn : brojt_unds	*/*		schtojnen	*/*
P-112	rojtn : nojtn	*/*	־ויונעס		
P-230	tojtn : rojtn	*/*	L-10-3	*bisjojneß :	
P-231	tojte : rojte	*/*		*mesojneß	*/*
־ויעך			־וויסע/וויסן		
L-8-38	*kojech : gej_ich	*/!	L-6-50	!grojñn : ojñ	*/0
־וויכעס			L-6-39	ojñn : grojñe	0/*
L-2-1	*kojcheß : *porojcheß	*/*	L-10-53	Samojñskin : ojñston	0/0
־וויכער()			P-162	grojñn : geschtojñn	*/*
L-8-10	ojch_recht : *ßojcher	*/*	L-5-13	grojñn : ojñ	*/0
־וילע/וילן			L-9-22	ojñn : drojñn	0/0
L-6-25	!Pojln : katojl	*/*	־וויפֿע/וויפֿן		
L-2-36	farhojln : *chojle	*/*	P-238	lojfn : *ojfn	*/*
L-3-12	fojln : *kejwer-Jiñroel	0/0	L-6-8	*ojfn : sojfn	*/0
L-3-38	hojle : *kejwer-Jiñroel	*/0	P-34	sojfn : antlojfn	0/*
P-106	*kejle : *chojle	!/*	L-6-43	*rojfe : lojfn	*/*
L-3-13	grojlech : *kejwer-jiñroel	0/0	L-12-2	*rojfe : *ojfn	*/*
P-8	*poj'ln : grojln	*/0	L-13-47	antlojfn :	
L-10-20	sojln : grojln	*/0		hojf_schojn	*/*
־ויעל(ז/ט)			־וויפֿער		
L-3-7	*pojeln : *kejwer-Jiñroel	*/0	P-100	*kojfer : ojfher	*/0
L-3-40	*gepojelt : *kejwer-Jiñroel	*/0	P-248	*schojfer : ejfer	*/!
־ווימען			־וויפֿעס		
L-7-23	*merojmim : *nischtojmim	*/*	P-6	*bal-mojfeß : *tojfeß	*/*
P-176	sojmen : trojmen	0/0	־וויצע(ר)		
־ווימעס			L-10-52	*jojze : *ojzer	*/*
P-78	*behejmeß : *bal-chalojmeß	!/*	L-9-5	plejze : *jojze	!/*
־ויען			־ויער/ויערע		
P-45	fartrojen : frojen	0/0	L-9-32	mojer : tojer	0/*
P-131	fartrojen : *nißojen	0/0	L-7-23	badojern : *bojre	0/*
L-5-1	frojen : *alt-Jeruscholajim	0/0			

L-8-26 *ben-tojre : *laawojdeß-
habojre */*
P-19 *mezojre : *awejre */!
L-7-21 *mojre : tojer */*
L-7-15 pojer : *tojre 0/*
L-13-10 *ßchojre : *more-schchojre */*
[W1-3-49 gebo(j)rn : *kworim]
[W1-3-38 baschwo(j)rn : *kworim]
[W1-11-3 *chißorn : farlo(j)rn]

-ויער(ן)/וירע

L-2-84 *diwre-tojre : tojern */*
L-7-5 mojern : *majß[e]-nojre 0/*
L-2-99 *mojre : dojern */0
L-5-14 ojern : badojer */0
L-5-9 ojern : trojer */0
L-3-46 *tehojrim : *gsejre */!

-וירעס

P-73 *dojreß : *Emojreß */*

-וישטער

P-83 antojschter : barojschter */0

daktylische:

-וויבענע

L-1-3 ßojblne : derhojbene 0/*

-וויבערשן

L-3-45 *kejwer_schojn : ojberschtn (!/*)

-וויעגזע

L-8-46 *nojheg_sich : farnojgt_sej */*

-וויגעלעך

L-8-17 fojglmilch : ojgelech */*

-ווידענע

L-1-24 *ßojdenen : bojdemer */*

-וויטעריש

L-3-19 wejßt_ir_nischt :
tojt_derschpirt !/*

-ויעלע

L-1-21 *gojele : *pojelen */*

-וילעמטע

L-3-25 *beß-ojlemdik :
*bazejlemte */!

-ויליקע

L-1-13 grojliker : hojlinkn 0/*

-וילערעס

L-8-18 moj_l_arojß : jung-
wojlerisch 0/*

-וויסעטיק

L-1-5 drojßndik : grojßartik
0/*

-וויפעישיש

L-1-12 lojfenisch :
*rojfe_nischt */*

-ויערן

L-1-38 *pojerim : mojern 0/0

L-3-20 *pojerim : trojerek 0/0

L-1-23 dojern : pojerl 0/0

-וירעניש

L-1-32 jorndik :
*mojre_nischt */*

L-8-39 *ßchojre_nischt :
*brejre_nischt */!

-ויעשע

L-3-18 *gojische : wojeßt 0/0

L-1-4 *kol-fißroel_schtejt :
frojische 0/0

-ווישעכטן

L-1-40 *chojschech_ton :
ojßschechtn */0

L-3-19 ojßterlich :
ojberschter 0/*

[W1-1-23 *lerow_gewen :
ojfgewekt]

Reimtypen (Reimgruppe [oj]) in A. Sutzkever: געהיימשטאָט

־ויבן			־ויכל		
152d	ojbn : barojbn	*/*	106c	*mojchl : schtrojchl	*/0
126c	schojbn : barojbn	0/*	־ויכן		
68a	ojbn : glojbn	*/*	55c	tojchn : hojchn	0/*
93c	ojbn : glojbn	*/*	־וילעם / ־ויל(ע)ן		
82b	schojbn : ojbn	0/*	129d	mojl _{im} : *ojlem	0/*
87d	glojbn : rojbn	*/*	107a	*ojlem : *gojlem	*/*
209d	schojbn : schtojbn	0/*	160a	*beß-ojlem : *ojlem	*/*
11d	ojbn : tojbn	*/0	157d	*ojlem : *beß-ojlem	*/*
193b	glojbn : derhojbn	*/*	[249b	kojlen : *ojlem]	*/*
־ויבער			144e	kojln : bafojln	0/*
127e	zobjer : rojber	0/*	196a	Pojln : bafojln	*/*
־ויגן			196e	fojln : Pojln	0/*
81a	ojgn : farflojgn	*/*	127c	Pojln : sojln	*/*
52b	farflojgn : farsojgn	*/*	157e	bafojln : kojln	*/0
64b	gebojgn : farflojgn	*/*	101a	kojln : kojlen	0/*
100b	gewojgn : bazojgn	*/*	־וילעך		
151b	tojgn : ojgn	*/*	11e	blojlech : *mojlech	0/*
111c	bazojgn : ojgn	*/*	־וילעס		
129e	gesojgn : bojgn	*/*	157b	kojl _{is} : *kojleß	0/*
202b	gebojgn : ojgn	*/*	־וים		
85e	zebojgn : ojgn	*/*	[1a	roj _m : troj _m	0/0
163b	derflojgn : gesojgn	*/*	־וימעם / וימען		
־ויגעס			166e	kojm _{im} :	
52a	*brojges : tojg _{eß}	*/*	*nischtojmem 0/*		
־וידן			181c	kojmen : gerojmen	*/0
177e	bojdn : hojden	0/*	־וימער		
־וידע			109a	*chojmer : *schojmer	*/*
242d	gehoyde : asoj _{do}	*/*	245d	trojmer : *schojmer	0/*
־ויזל			־ויונג		
113e	gekroj _{sl} : joj _{sl}	0/*	82c	wojnung : schtojnung	*/*
־ויז(ע)ן			162c	schtojnung : wojnung	*/*
219e	kloj _{sn} : antbloj _{sn}	0/*	־ויונע		
[247b	hoj _{sn} : roj _{sn}]	*/*	141b	*ßojne : asojne	*/*
156e	ojßsen : derpojsen	0/0	97b	asojne : bojne	*/0
־ויוזעק			־ויונען		
146b	brojsik : schtrojsak	0/0	178e	wojnen : parschojnen	*/*
־ויט			20a	bawojnen :	
[2a	toj _t : boj _t]	*/*	parschojnen */*		
־ויטע			197c	*mekojnen : krojnen	*/*
161a	toj _{te} : roj _{te}	*/*			

־ויוער			25a	farkapojert : lojert	*/0
222d	wojner : brojner	*/0	78b	farmojert : gebojert	0/0
־ויסט(ע)ן			159e	farmojert : gelojert	0/0
101c	fojŕŕtn : ojŕŕton	0/0	־ויפל		
128a	ojŕŕton : fojŕŕtn	0/0	216c	asoj_fil : *ojfl	*/*
־ויסטער			־ויפעק		
226c	klojŕŕter : zebrojŕŕter	0/0	29d	ojfik : *dojfek	0/*
־ויסן			־ויפעס		
23e	drojŕŕn : ojŕŕn	0/0	5b	*ŕrejfeŕ : *ojfeŕ	!/*
166b	grojŕŕn : drojŕŕn	*/0	־ויפער		
־ויסער			78c	lojfer : ojfer	*/0
81b	ojŕŕer : grojŕŕer	0/*	155e	lojfer : ojfer	*/0
־ויעך			־וירל		
163a	*Nojech : *kojech	*/*	138e	*Dwojrl : *gojrl	*/*
172c	*bekojech : *kojech	*/*	204e	*Dwojrl : *gojrl	*/*
־ויעל			24b	*gojrl : *Dwojrl	*/*
45c	*gojel : *schma Jiŕroel	*/!	־וירלען		
־ויען			62c	*Dwojrŕen : jojŕŕen	*/*
85d	getrojen : *goen	0/!	־וירן		
־ויער			140d	gebojrn : farlojrn	*/*
227b	mojer : kapojer	0/*	231d	geschwojrn : farlojrn	*/*
220d	*sojher : trojer	*/0	66a	farlojrn : gebojrn	*/*
122c	ojer : genojer	*/0	־וירוס		
32b	ojer : trojer	*/0	11b	okerscht-gebojrnŕ :	
[2b	dojer : trojer]	0/0		farlojrnŕ	*/*
39c	pojer : trojer	0/0	־וישעם		
235b	*sojher : tojer	*/*	243e	*kdojschim :	
־ויערט				gerojsch_im	*/0
210c	rojerd : farbojert	*/0			